

ORBÁN LÁSZLÓ

Fried István: „*Aki napjait a szépnek szentelé...*”
*Fejezetek Kazinczy Ferenc pályaképéből és utókora
emlékezetéből*

A Kazinczy-emlékévre megjelent tanulmánykötetében Fried István – egy kivételével – *Az érzékeny neoklasszicista. Vizsgálódások Kazinczy Ferenc körül* című, 1996-os kötetének megjelenése után írt tanulmányait tette közzé. Az 1996-ban (újra)megjelent tanulmányokról, immár kellő időbeli távlatból szemlélve, elmondható, hogy a szerény kiállítású, vékony kötet az utóbbi időszak egyik legnagyobb hatású, Kazinczyról szóló munkájának bizonyult. Nemcsak azért, mert fontos témákról írt, meghatározó tanulmányokat tartalmaz, hanem azért is, mert számos olyan kérdést tett fel, amelyek a Kazinczy-kutatás nagy adósságaira világítottak rá. Hogy csak egyetlen, mintegy mellékesen, zárójelben felvetett kérdést idézzünk: „a fogság alatt fordított és – ritkábban – írt művek többnyire megőrzött kéziratának vizsgálata rendszerint elmaradt. Mindez legendák megképződéséhez is vezetett (igen tetszetős, hogy Kazinczy a saját vérével írta műveit, ám ez csak jelképesen igaz!)” (*A „Fogságom naplója” regénye = Az érzékeny neoklasszicista...*, 133.). Habár éppen a *Fogságom naplója* esetében fontos tanulmányok láttak napvilágot az utóbbi években, a kérdés mégis általánosítható: Kazinczy egyes szövegeinek alapos, kéziratokig visszamenő vizsgálata, elemzése, műveinek kritikus vizsgálata és a Kazinczy-kultusz jelenségének feltárása még mindig sok kiaknázatlan lehetőséget rejt a kutatás számára.

Másrészt Fried Istvánnak az a 16 évvel ezelőtti megállapítása is jórészt érvényesnek tűnik még ma is, amely a nagyívű tanulmányok, összefoglaló munkák, „korszerű” monográfiák megjelenését hiányolja: „A Kazinczy-irodalom általában úgy határozható meg, hogy számtalan részletkérdésről készült számos jó, hasznos vagy csupán adataiban érdekes tanulmány, a monografikus vállalkozások elakadtak, a Kazinczy-filológia még a levelezésből adódó roppant tanulságokat sem tudta teljes mértékben hasznosítani, és így inkább egyes művekről, mintsem műfajokról, egyes pályaszakaszokról, mintsem a pálya egészéről van megbízható információnk.” (*Kazinczy Ferenc útleírásai = Az érzékeny neoklasszicista...*, 116.)

Nagy várakozással vettük kézbe tehát a 2009-es kötetet, noha az alcíme csupán „fejezetek”-et ígért Kazinczy „pályaképéből és utókora emlékezetéből”. A könyv tizenegy dolgozatából tízet már korábban is megismerhettünk, de a tanulmányok összegyűjtésével, kronologikus-tematikus rendbe szerkesztésével nagy segítséget, újabb szempontokat kapott a termékeny újraolvasáshoz az érdeklődő. Az egyes tanulmányok közelebb kerülve egymáshoz ugyanis határozottabban lépnek párbeszédbe, így egymást erősítve világítanak rá több oldalról is a kötet szerzőjét – vagy inkább csak a recenzenst? – leginkább foglalkoztató kérdésekre: a Kazinczy életművének egészét behálózó önéletrajziságra és a magyar irodalmi-kulturális gondolkodást átszövő Kazinczy-kultuszra. E két alapvető érdeklődés fűzi össze olyan, látszólag távoli területek vizsgálatát, mint a német irodalom hatása Kazinczyra vagy az ifj. Wesselényi Miklóshoz írt episztola, illetve Babits Mihály vagy Németh László Kazinczy-(ön)képének elemzése. Az említett 20. századi írók önmeghatározására – és így a róluk kialakított képre is – rávetül ugyanis egy-egy saját Kazinczy-portré. A kultusz kiépítői és felhasználói kölcsönhatásban vannak a kultikus beszéd tárgyával.

A kötet címe és alcíme pontosan fejezi ki a kultikus és a kritikai beszédmód elválaszthatatlan kettősségét. A cím („*Aki napjait a szépnek szentelé...*”) a Kazinczy-kultusz állandó hívószavára, a „szép”-re játszik rá, amelyet a kötet előszavát jegyző Fehér József, a Kazinczy Ferenc Társaság elnöke, költői módon tovább is sző, egészen Nagy Lászlóig. Az alcím (*Fejezetek Kazinczy Ferenc pályaképéből és utókora emlékezetéből*) már inkább a fogalmi nyelvezetre fogékonyabb olvasót célozza meg. Ám végül is mindkettő azt az értelmezői pozíciót képezi meg, amelyet Kosztolányi Dezső és Szauder József óta töretlen lelkesedéssel keres és talál meg az utókor, és amely az élet és az irodalom összefonódó ábrázolásához nyit teret. E pozícióból látható meg az a Kazinczy, aki életét a szépnek szentelte, éppúgy, mint az a Kazinczy is, aki a pályája emlékezetében nemcsak a pályáját, hanem az utókora emlékezetét is megírta. E kettős narratíva együttélésének vissza-visszatérő felvetése és sejtetése, esetenként pontosan kifejtett és árnyalt bemutatása a legfőbb érdeme Fried István könyvének.

Az egyes tanulmányok Kazinczy útkereső éveitől a fogság előtti szerkesztői munkásságon át a nyelvújítási harcok eseményeiig adnak fejezeteket a pályaképből. Ezzel párhuzamosan hangsúlyozza a kötet a befogadástörténetet. Fried István nagy műveltségi anyagot megmozgató írásait ezúttal is széles világirodalmi tájékozottságon, aprólékos és pontos olvasáson alapuló mű- és műfajelméleti elemzések teszik szakmailag hitelessé.

A tanulmányokat a Kazinczy-kronológia mentén adja a kötet. Kazinczy itt bemutatott életeseményeinek időrendje azonban szerencsésen egybeesik az elemző írások műfajával is. Így egymás mellé került a két könyvismertető elemzés

(a Magyar Museumról és az Orpheusról), a két műfaji érdekeltségű műelemzés (az epigrammákról és az episztolákról) és két 20. századi befogadástörténeti elemzés (Babitsról, ill. Kosztolányiról és Márairól).

A kötet nyitó tanulmánya, a *Kazinczy Ferenc és a német irodalom (1780–1795)* Szauder József nyomán hívja fel a figyelmet arra, hogy Kazinczy Gessner-, Wieland- és Goethe-fordításai egyáltalán nem esetlegesek, hanem egy átgondolt írói program részei. Kazinczy levelezését és egyéb – dokumentumnak tekintett – szövegeit egybeolvasva a fordításokkal egy közös cél irányába ható folyamatot láthatunk meg. A gondolkodástörténeti olvasat így összefűzheti a fordítások kiválasztásában megmutatózó szándékot a felvilágosodás és a szabadkőműves mozgalom eszmeiségével. Azaz Kazinczy irodalmi munkásságában és életeményeiben szoros kapcsolat mutatható ki – és mindez talán nemcsak az utólagos értelmezői horizont fénytörése miatt látható így.

E rövid tanulmány (alig öt oldal) számos olyan fontos és fajsúlyos állítást tartalmaz, amelyek mindegyike külön-külön is alapos kutatómunkát feltételez. Az először a Széphalom-évkönyvben (1997) megjelent írás azonban inkább egy ismeretterjesztő összefoglalás retorikája szerint épül fel, amikor az aprólékosan kidolgozott, végigvezetett és önreflexív érvelés helyett már csak az eredményekkel ismertet meg.

A tanulmányoknak két megjelenési helyük miatt kettős műfaji elvárásnak kellene eleget tenni. Az alapvetően kultikus beszédnek teret adó évkönyv (a tizenegy dolgozattól nyolc itt jelent meg) és a nagy nevű tudós tanulmánygyűjteménye más és más olvasói stratégiát kíván. A recenzens bizonytalansága e kettősségből ered.

Nemegyszer találkozunk ugyanis ilyesféle felvezetéssel: „Ehhez azt szeretném hozzáfűzni” (9.) és „Kiegészítésül csak ennyit” (10.). Ha a kiegészítéseket és hozzáfűzéseket érteni véljük is, s ha az állítások helyességét nem vitatjuk is, mégis úgy találjuk, hogy a Kazinczy-kultuszt ápoló évkönyvben talán nem egyértelmű minden utalás, a tanulmánykötet „szakmai” közönsége számára pedig ez talán túl általános. Lássunk erre egy konkrét példát. Egy helyütt Fried István a következőt állítja: „Kazinczy (és köre) túlságosan szűknek érezte azokat a pietista hagyományokat, amelyek a protestáns iskolákban még éltek és hatottak [...]” (10). Szívesen olvasnánk arról bővebben, hogy milyen pietista hagyományokra kell gondolni, hogy Kazinczy milyen kölcsönhatásban volt ezzel a hagyománnyal, hatott-e a munkásságára, milyen megnyilatkozásai, levelei nyomán mutatható ki az e hagyománnyal való számvetés. Az olvasó itt szerény tudására van hagyatva, miszerint Kazinczynak már első irodalmi munkáiban sincs nyoma az ezzel a hagyománnyal való nyílt számvetésnek (egy iskolai tankönyv mellett Bessenyeit, Kästnert, majd az érzékenység íróit fordította), de még az Orpheus *Bé-vezetésében* is *csak* „BABONASÁGTÓL meg-tisztúlt RELIGIO”-t említ.

A levelezésből és Fried István korábbi munkáiból tudjuk, hogy a református ifjaknak a kollégiumban „Vitringát, Witsiust, és Piktétet kell tanulnia” (Kazinczy Kis Jánosnak, Regmec, 1793. júl. 27. KazLev II., 424.; vö. *Az „érzékeny” Kazinczy Ferenc = Az érzékeny neoklasszicista...*, 14., a 11. lábjegyzet), ám Kazinczy minden önéletrírásában e tanulás haszontalanságáról és eredménytelenségéről győzködi kortársait és utókorát. A túl általános megfogalmazás nem tudja érveikkel megvédeni magát a bizalmatlan olvasótól – még ha *igaza* van is.

Egy másik példa: „[...] Kazinczy fordításainak és adaptációinak visszhangja jelzi, hogy (ezúttal is) az »élet utánozza az irodalmat« [...] [...] Az érzékeny regényben Kazinczy kiváló alkalomra lelt, hogy ama értelmiségit megjelenítse, aki nem tud beilleszkedni, és aki képtelen arra, hogy elviselje a magánéletében is lecsapódó társadalmi-érzelmi méltánytalanságokat.” (10–11.) Az életrajz(ok) szorosabb vagy lazább párhuzamba állítása a szövegekkel, ami a *Bácsmegyeyt* elemző Szauder nagy és sikeres találmánya, kétségkívül leegyszerűsít, de éppen ezért egy jól elbeszélhető, látványos és katartikus konstrukciót eredményez. Számátlan életeseményből, történetből válogathatott már maga Kazinczy is, de az irodalomtörténész is, hogy létrehozza e párhuzamosságokat. Ezért ugyancsak megfontolandó Fried István egy korábbi intése, amelyet éppen a *Bácsmegyey* kapcsán fogalmazott meg: „Igen nehéz és csak nagyon óvatos mérlegelés után lehet az ún. önéletrajzi elemeket feltárunk.” (*Az „érzékeny” Kazinczy Ferenc*, 19.) A rövidre zárt, az „óvatos mérlegelést” elrejtő irodalomtörténeti elbeszélésekből éppen az a meggyőző erő hiányzik, hogy az előadott történet a lehetséges történetek lelehetőségesebbike. (A *Bácsmegyeynek össze-szedett Leveli* időközben megjelent kritikai kiadásában a sajtó alá rendező Borbély Szilárd felhívja a figyelmet a véletlen szerepére [Kazinczy tévesen Sonnenfels művének hitte Kayser művét], és arra, hogy igencsak szoros fordításról van szó.)

Az *Egy előszó és „vidéke”* és a *Kazinczy Ferenc Orpheusa. A 2001-es kiadás margójára* című írások Debreczeni Attila két szövegkiadásával, a Magyar Museum és az Orpheus újraközlésével foglalkoznak. E két írás több, mint könyvismertetés: mélyreható szövegelemzésekben alapuló tanulmányok, amelyek Batsányi és Kazinczy fordításelméletét, szerkesztői és kritikusi elveit mutatják be. A két tanulmány a kritikai igényű forráskiadások által újrateremtett kontextusban értelmezi újra a folyóiratok bevezetését, kritikáit és szépírói alkotásait. Egy-egy kötet elemzése mindig más (több?), mint elkülönülő művek vizsgálata.

A Magyar Museum programadó előszavát és „vidékét” alaposan körbejárva, Batsányi és Ányos, Kazinczy és Dayka műveit elemezve Fried István végül is a két rivális (leendő) irodalomszervező szerkesztői–kiadói vitapozícióját és irodalomszemléletét vizsgálja. Batsányi és Kazinczy életrajzi tényként tekinthető szerkesztői vitája nyomán a szövegek vitáját, azaz a két *Bé-vezetés* és a négy költői

életmű eltéréseit is vitapozícióban láttatja a tanulmány írója. A korabeli szövegekben a szélesebb nyilvánosság előtt bizonyára rejtve maradó ellentétek elbeszélésére az életpályák későbbi alakulása, a visszaemlékezések és az irodalomtörténeti életrajzok ismeretében nyílhatott mód. Az életrajzi ellentétekben (is) elgondolt hagyomány újra csak az élet és irodalom összefonódó ábrázolhatóságára vagy ábrázolhatatlanságára kérdez rá.

A *Kazinczy Ferenc Orpheusról* írtakban tűnik fel a kötet egyik fontos gondolati csomópontja – amelyhez majd a későbbi tanulmányok számos szálon kapcsolódnak –, a „kazinczyánus” és az „anti-kazinczyánus” irodalomértelmezések vitája. Fried István nyomán átgondolandó, hogy ezen küzdelmek értelmezhetőek-e egyáltalán a *szakmai* diskurzuson belül. Az Orpheusról írt tanulmány arra is felhívja a figyelmet, hogy e küzdelmekből jórészt kimaradt a szabadulás előtti Kazinczy értékelése, ami több mint figyelemreméltó. A fogság (és a feltételezett forradalmiság) vitathatatlan szimbolikus erővel töltötte fel a fiatal(abb) Kazinczy alakját, a körülötte megképződő kultusz védelmet biztosított. De talán ennél is fontosabb, hogy nemigen volt szöveg, amit támadhattak volna az „anti-kazinczyánusok”. A fogság előtti Kazinczy legfontosabb, (irodalom)politikailag is értelmezhető alkotása, az Orpheus szerkesztése és írása a 2001-es újraközlésig ugyanis többé-kevésbé ismeretlen anyag volt.

Kazinczy „jakobinizmus” felé vezető útjáról Szauder József kutatásainak köszönhetően tudunk sokat (noha a „jakobinizmus” mint korabeli szitokszó alkalmazhatóságát érdemes lenne átgondolni), a fogság előtti Kazinczy világnézeti kérdéseiről és válaszairól Mezei Márta, az érzékenység témaköréről Debreczeni Attila adott ki meghatározó tanulmányokat. Emellett azonban még ma is érvényes Fried István 2002-ben rögzített megfigyelése: „a fogság előtti Kazinczy-nak túlzás nélkül állítható országos, de legalább is regionális jelentőségű tevékenysége, iskola-felügyelői, -szervezői munkássága még messze nincs feltárva, és így még sokat emlegetett jozefinizmusának gyakorlati vonatkozásairól sem tudunk annyit, hogy viszonylag elfogadható megállapításokat tehessünk.” (36.) Az Orpheus „mintaszerű kiadása, jegyzetelése” (15.) és a hozzá kapcsolódó Fried-tanulmány hiánypótló munka a jozefinizmus, az 1790-es évek majdnem-rendszerváltásának és a fogság előtti évek Kazinczyjának megismerésében.

A tanulmányíró a Kazinczy által „vezércikként” közölt Zichy Károly-beszéd elemzését a horatiusi államhadjó-toposzt követve lépteti párbeszédbe Orczy Lőrinc és Teleki József beszédeivel, illetve Kazinczy és Virág Benedek verseivel. Így az Orpheus ismételt megjelentetésével megképződő szövegértelmezési lehetőségeket kihasználva, a történeti háttér figyelembevételével, olyan újszerű értelmezésre mutat Fried István példát, amely Kazinczy e kevésbé feltárt korszakára, e korszak nyelv- és nemzetszemléletére is új fényt vethet.

A kötet negyedik és ötödik tanulmánya, a *Kazinczy Ferenc „grammatikai és aesthetikai epigrammá”-i* és a *Kazinczy Ferenc episztolája ifj. Wesselényi Miklóshoz* két, Kazinczy által igen kedvelt és nagy hatástörténettel bíró műfaj vizsgálata. Kazinczy a *Tövisek és virágokkal* (legalábbis részben) Goethe és Schiller xéniáit követte, így a későbbiekben harcos írásait meglehetősen tekintélyekkel védelmezhetette meg. Az olyan provokatív esztétikai-kritikai epigrammák, mint a *Jót s jól...*, a *Himfy* vagy a *Herculeshez* hangütésével és témájával kívánta létrehozni – visszaemlékezései szerint – azt a polémiát, amelyet egyébként „az irodalmi élet töredezettsége” és a „megfelelő sajtóorgánumok nem-léte” akadályozott, és amelyet a magánlevelezések sem pótolhattak. Kazinczy kisdud kötetének nagy érdeme, hogy „a nyilvánosság szerkezetváltozását sürgette, vállalta a polémiát és a művelődés ügyévé igyekezett avatni a nyelvi/ízlésbeli kérdéseket.” (70.)

Kazinczy elemzett episztolájának hőse ifj. Wesselényi Miklós. Az elemzés azonban a történeti személyiség és a műfaj történeti-elméleti bemutatásán túl kultusztörténeti kérdéseket is felvet. Az episztola tárgya (személye) meghatározza a hangnemet is, de a műfaj is leszűkíti a lehetséges témák körét. Fried István meggyőzően érvel amellett, hogy id. Wesselényi Miklós, aki pedig bizonyára sokkal közelebb állt Kazinczyhoz, miért *csak* egy epigrammáyi helyet kapott, míg az ifjú – és ekkor, 1809-ben még alig ismert – Wesselényihez egy hosszú költői levélben szólt. Az idősebb Wesselényi nagy, de heves jellemmel bírt, ezért „nem festette meg portréját egy költői levélben, amelyben (ha elkészült volna) mindarról szinte a biográfiai hitelességig menően kellett volna beszámolnia, amit egy epigramma történeti utalásai az idealizálás körébe vonhattak.” (76.)

A lírai műveket elemző tanulmányok körébe tartozik a *Problémák Kazinczy Ferenc költészete körül. A töredékek tanulsága*, amely Kazinczy verseinek „másodlagos voltát” vizsgálja felül. E tanulmány összegzésként megállapítja, hogy „semmi okunk nincs arra, hogy Kazinczy »költészetét« túlértékeljük,” de arra érdemes figyelmet fordítani, „hogy érzékeljük és érzékeltessük: ez a költészet miképpen segíti Kazinczy irodalom-elképzelését, miképpen képes Kazinczy elhítenni kortársaival, hogy költészete irodalom-elképzelésének példázata.” (134.)

A kötet második felében kaptak helyet a szorosabb értelemben vett befogadástörténettel foglalkozó írások. A 19. és 20. századi költők és írók Kazinczy képe legalábbis kettős. Egyrészt a kultikus beszéd lelkes felmagasztaló hangja szólal meg, másrészt az „anti-kazinczyánusok” neheztelése. Közös bennük, hogy mindkettővel vitába száll a *irodalomtörténeti szakma*, ám mindkettőre érdemes odafigyelni.

Már csak azért is, mert maga Kazinczy is a kultuszépítés nagy mestere volt. Dayka vagy id. Ráday Gedeon portréjának megalkotása és életművének (át)értelmezése, sőt Zrínyi és Sylvester felfedezése egyaránt a kultuszépítés stratégiáját követi. Nem kétséges, hogy Kazinczy profitál a tekintélyes elődökként felmuta-

tott alkotókra ruházott tekintélyből. De akár még kézzelfoghatóbb példát is hozhatunk. Amikor kitüntette Ludvig János hobgárdi plébánost, erről cikket írt és közölte a Magyar Musában (1787). Azonban ez a kortársakat megcélzó „Jelentés”, mint majd az utókort megcélzó jó néhány önéletírás, nemcsak a szegény gyerekeket segítő és tanító papra, hanem Kazinczy nagyszerű tetteire (a katolikus pap elismertetésére) is felhívja a figyelmet. Vagyis a kultuszépítőre visszaháramlik a dicsőség egy része.

Nagy kérdés, hogy lehet-e párbeszéd a kultikus és a *szakmai* írások között? Fried István tanulmányai bizonyítják, hogy igen. Babits Mihály, Kosztolányi Dezső és Márai Sándor Kazinczy-portréja, illetve az „anti-kazinczyánusok” közül Ady Endre és Németh László egy-egy megnyilvánulása, továbbá a Kazinczy-kutatók munkássága gondolatébresztő elemzések sorában válik újraértelmezhetővé.

Babits *A literátor* c. drámája főképp Váczy János *Kazinczy Ferenc és kora* című monográfiáját követve készült. Tanulságos, ahogy Babits az irodalomból merítve igyekszik életet lehelni drámája alakjaiba: „a rejtett versidézetek (a Fábchichről szóló Kazinczy-mondatok például a költő *Fábchich* című epigrammájából valók) is azt példázzák, hogy az életet át- meg átszövi az irodalom, s Kazinczy élete, pályája ezt beszédesen tanúsítja: élet és irodalom szüntelen átcsap egymásba.” (92.)

Az élet és irodalom összefonódásáról más szempontból, más szerzők kapcsán írja Fried István: „a »tárgyi« hitelesség mellett Kosztolányi is, Márai is »önkanonizációra« törekszik, amit ebben az esetben úgy is érthetünk, hogy egyfelől saját írói-irodalmi törekvéseit látja rá egy dokumentumok alapján rekonstruálható magyar irodalmi múltra, másfelől viszont annak a többletnek hangsúlyozására is szolgál, amely a 20. századi szerző értelmezési stratégiájában meghatározó szerephez jut.” (95.)

A megszólalás igazságtartalma nem a szakirodalmi hivatkozások bőségétől függ, Babits „nagy nevelő” Kazinczyja, vagy Németh László „telefonközpont” Kazinczyja egyaránt érvényes vagy legalábbis elgondolkodtató ábrázolások lehetnek. Babits megállapítása mintát adhat Kazinczy különböző életszakaszainak egybeolvasásához. „Nagy nevelő” volt az 1780-as évek Kazinczyja, aki a Ratio Educationis szellemében ügyködött (és nem németesített) iskolafelügyelőként, éppúgy, mint az a Kazinczy, aki az általa elfogadott szabadkőműves irányzat szellemében bízott az emberiség nevelhetőségében, vagy az a Kazinczy, aki irodalmi munkásságát az ízlés, a nyelv és a gondolkodás fejleszthetőségének hitében végezte, sőt, akinek az egyik utolsó munkája is egy gyermekeknek szánt bibliai tankönyv volt (*Szent történetek az Ó és Új Testamentom könyvei szerint*, 1831). E modell alkalmazásával nincs törés Kazinczy élet- és pályaszakaszai között: egész életét nevelődés- és neveléstörténetnek olvashatjuk, erre tesz igen erőteljes ajánlást a *Pályám emlékezete* is, és talán ezért szól szinte kizárólag jellemekről, embe-

rekről és viselkedésformákról (és nem az ártatlanságról vagy bűnről és bűnhődésről) a *Fogságom naplója*. Németh László *A tekintélyes ifjú* (1930) c. rövid írása – mellyel Fried István folyamatosan számol és leszámol – a hálózatelméletek 21. századi sikere idején több mint figyelemreméltó.

(Rákérdezhetnénk a jelenbeli Széphalom-jelenségre is: vajon erősíti vagy gyengíti a helyes Kazinczy-kép megalkotását a fontos kiadványokat, rendezvényeket megjelentető, megszervező és komoly intézményi háttérrel bíró, de az évkönyvekben és a kiadványokban néha egyenetlen színvonalat is megengedő Kazinczy Ferenc Társaság. Az talán kijelenthető, hogy a folyamatos kapcsolat az egyetemi kutatók és a kultusz ápolói között mindkét fél számára előnyös. A kutatói eredmények táplálják a kultuszt, a kultusz életben tartása támogatja a „hivatásos” kutató munkáját: haszontalansága miatt érzett kételyeire gyógyírt és – ha mégoly csekély is – társadalmi elismerést is jelent.)

A *Kazinczy Ferenc Európája – Európa Kazinczy Ference* egy differenciáltabb irodalomképet vázol fel, amikor az egymás mellé rendelt minőségek számbavételével a német irodalomhoz hasonlóan egy klasszikus-romantikus periódusban látta Kazinczy korát. E korban egyidejűleg van jelen a magyar irodalomban az érzékenység irodalma és a klasszicizmus különböző irányzatai is. A tanulmány második felében arra kérdez rá, hogy „hol foglal helyet Kazinczy a kelet-közép-európai irodalmi régióban.” (121.)

A *Kazinczy Ferencről – mai szemmel* és *A vitássá tett Kazinczy-életmű eseménytörténetéhez. A Kazinczy-értelmezés dichotómiái* című tanulmányok Kazinczy önképéről, a Kazinczy-kultusz kialakulásáról, továbbá az irodalomtörténet által megírt Kazinczy-kép változásáról értekeznek, arról, hogy hogyan válhatott Kazinczy emblemikus figurájává korának. Ebben – úgy tűnik – kiemelkedő szerepet játszott az, hogy az életmű helyett az írói (ön)életrajz került előtérbe. Mai szemmel úgy látszik, hogy e torzulást kiigazíthatja a „kulturális és szubkulturális jelenségek filológiai feltárása”, a „hagyománytörténetés létesülésének” vizsgálata, az „esztétikai, formatörténeti események újszerű feltárása”, és a „kánon, a kanonizálás és a kanonizálódás vizsgálata.” (135.)

A kötet szerzője által ismételt és jogosan sürgetett régóta esedékes filológiai munka, amely az önéletrajzi írásokat hivatott feltárni, a Kazinczy-emlékévé végére részben elkészült. Remélhetőleg immár „fény derülhet” a *Pályám emlékezete* (és a *Fogságom naplója*) „fikcionáltságának” mértékére is.

Fried István legújabb Kazinczy-kötetének átolvasása után joggal érezheti úgy az olvasó: „Ennek eredményeképpen jobban tudjuk, hogy kit és mit képviselt Kazinczy Ferenc, illetőleg [...] mikor mire használta utókora, életének és életművének értelmezése miféle előfeltételezéseknek volt kitéve.” (146.)

(*Kazinczy Ferenc Társaság, Sátoraljaújhely–Szeged, 2009.*)